

УДК 349.2

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.9>

КВАЛІФІКАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ТРУДОВОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ ВЧЕНОГО

Костюченко Олена Євгенівна,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу науково-правових експертиз
Інституту правотворчості та науково-правових експертиз
Національної академії наук України

Стаття присвячена дослідженню кваліфікацій вчених з урахуванням Національної рамки кваліфікацій та кваліфікацій, визначених у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Обґрунтовується думка про те, що запровадження Національної рамки наукових кваліфікацій не суперечить зобов'язанням України в рамках Угоди про асоціацію та положенням Договору про функціонування Європейського Союзу. Окремо наголошується, що наукова кваліфікація виступає складовою трудової правосуб'єктності вченого, яка засвідчує його здатність до виконання роботи певної складності, якості та обсягу. Документальне підтвердження рівня наукової кваліфікації вченого необхідне для вирішення роботодавцем питання про спроможність вченого здійснювати прикладні та фундаментальні дослідження із досягненням конкретного наукового результату, адже кінцевий результат праці вченого – науковий (науково-технічний) результат відрізняє його від результатів діяльності за межами науки. Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають реформування не лише законодавства, а різних сфер життєдіяльності, що не виключає можливості зберігати національні традиції організації наукової та науково-технічної діяльності. Запропоновано статтю 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» доповнити визначенням поняття «наукова кваліфікація» і запровадити Національну рамку наукових кваліфікацій, яка має визначати рівень кваліфікації вчених як елемент трудової правосуб'єктності, що засвідчує здатність вченого виконувати роботу певної складності, якості та обсягу та дає право обіймати певні наукові, науково-педагогічні посади, посади наукових консультантів та / або членів науково-консультативних рад тощо.

Ключові слова: кваліфікація, наукова кваліфікація, спеціалізація, Національна рамка кваліфікацій, Європейська рамка кваліфікацій, Міжнародна стандартна класифікація професій, трудова правосуб'єктність, трудове право, посада, вчений.

Kostiuchenko Olena. Qualification as a component of the scientist's labor personality

The article is devoted to the study of the qualifications of scientists considering the National Qualifications Framework and the qualifications defined in the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities". The opinion is substantiated that the introduction of the National Framework of Scientific Qualifications does not contradict Ukraine's obligations under the Association Agreement and the provisions of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU). It is also separately emphasized that scientific qualification is a component of the labor legal personality of a scientist, which certifies his ability to perform work of a certain complexity, quality and scope. Documentary confirmation of the level of scientific qualification of a scientist is necessary for the employer to assess the scientist's ability to conduct applied and fundamental research and to achieve specific scientific results. The final outcome of a scientist's work, namely the scientific or scientific-technical result, differentiates it from non-scientific activities. European integration processes in Ukraine require reform not only of legislation, but also in various spheres of life. It still makes it possible to preserve national traditions in the organization of scientific and scientific-technical activities. It is proposed to supplement Article 28 of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities" with a definition of the term "scientific qualification"

and to introduce the National Framework of Scientific Qualifications. This framework should determine the levels of scientists' qualifications as an element of labor legal personality, which certifies their ability to perform work of a certain complexity, quality and scope. It should also grant the right to hold specific scientific or scientific-pedagogical positions, as well as positions such as scientific consultants and/or members of scientific and advisory councils.

Key words: *qualification, scientific qualification, specialization, National Qualifications Framework, European Qualifications Framework, International Standard Classification of Occupations (ISCO), labor legal personality, labor relations, position, scientist.*

Постановка проблеми. Кваліфікація традиційно виступає складовою трудової правосуб'єктності, що дає громадянам право претендувати на заняття певних вакантних посад. Чинне законодавство України, а саме Національна рамка кваліфікацій, містить визначення поняття кваліфікація, а у статті 41 Кодексу законів про працю України містяться визначення таких понять як: професійна кваліфікація (повна професійна кваліфікація) та часткова професійна кваліфікація. Національна рамка кваліфікацій охоплює 8 рівнів, де найвищим 8-м рівнем є кваліфікація «доктор філософії, доктор мистецтва», проте такі види кваліфікації як: доктор наук, старший дослідник, доцент і професор, що законодавчо закріплені у статті 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», у Національній рамці кваліфікацій не відображені. У зв'язку із цим виникає науково-практична проблема щодо значення названих вище кваліфікацій для вченого та для розвитку науки.

Метою цієї статті є обґрунтування і доведення необхідності закріплення на законодавчому рівні наукових кваліфікацій вчених через Національну рамку наукових кваліфікацій.

Виклад основного матеріалу. У главі 23 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, (далі – Угода про асоціацію) до одного з напрямків реформування належить «Освіта, навчання та молодь». На виконання умов Угоди про асоціацію Україна впроваджує реформи у цій сфері з метою наближення українського законодавства до законодавства Європейського Союзу (далі – ЄС). Одним із кроків відповідно до пункту b) статті 431 Угоди про асоціацію є «сприяння зближенню у сфері вищої освіти, яке відбувається в рамках Болонського

процесу» [1]. На виконання названої умови Україною здійснено наближення вітчизняних кваліфікацій до кваліфікацій ЄС. Внаслідок цього було схвалено Національну рамку кваліфікацій, де у пункті 2 передбачено, що «Національна рамка кваліфікацій ґрунтується на європейських і національних стандартах та принципах забезпечення якості освіти, враховує вимоги ринку праці до компетентностей працівників та запроваджується з метою гармонізації норм законодавства у сферах освіти і соціально-трудових відносин, сприяння національному та міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні, налагодження ефективної взаємодії сфери освіти і ринку праці» [2].

У Звіті про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і української Національної рамки кваліфікацій зазначається, що «метою Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя (ЄРК) є покращення прозорості, порівнянності та переносності кваліфікацій громадян. ЄРК була створена у 2008 році як загальна еталонна рамка кваліфікацій, що виражаються в результатах навчання за прогресивними рівнями майстерності. Рамка слугує інструментом «перекладу» між різними європейськими системами кваліфікацій та їхніми рівнями. Її задумано задля користі здобувачів кваліфікацій, робітників, шукачів роботи, роботодавців, професійних спілок, закладів освіти й навчання, органів із визнання кваліфікацій, органів державної влади й міжнародних організацій... Європейські юридичні правила щодо міграції та пошуку притулку передбачають рівне ставлення до громадян з точки зору визнання кваліфікацій і заходів сприяння, коли йдеться про отримувачів міжнародного захисту. Громадяни країн, що не є членами ЄС, повинні мати можливість реалізувати свій повний потенціал і використовувати свої вміння на європейському ринку праці, але також користуватися можливостями

щодо навчання, мобільності й визнання їхніх кваліфікацій. Однак, серед громадян країн, які не є членами ЄС і проживають у Європі, зберігається високий рівень надмірної кваліфікації та безробіття. Звіт про порівняння ЄРК і української НРК має на меті покращити становище українських громадян у Європі» [3, с. 19].

Отже, орієнтація українського законодавства на європейське має на меті створити необхідні умови для вільного руху робочої сили в європейському просторі відповідно до стандартів Європейського Союзу. Водночас зіставлення Національної рамки кваліфікацій з європейською не враховує низку кваліфікацій, зокрема кваліфікацій вчених – доктора наук, доцента, старшого дослідника, професора. Пояснень цьому декілька:

1) відповідно до статті 5 Закону України «Про вищу освіту» науковий ступінь доктора наук не належить до рівнів та ступенів вищої освіти [4];

2) згідно із пунктом 40 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії/доктора мистецтв та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, «особа, яка здобуває науковий ступінь доктора наук, вступає до закладу для підготовки в докторантурі з метою завершення роботи над науковими дослідженнями та оформлення їх результатів та / або для підготовки наукових публікацій до захисту» [5], тобто підготовка в докторантурі та отримання наукового ступеня доктора наук не є результатом навчання;

3) на відміну від вітчизняної практики професійного зростання в науці європейські традиції обмежуються захистом однієї дисертаційної роботи, а тому за європейськими стандартами вищим рівнем кваліфікації є доктор філософії/доктор мистецтв;

4) Національна рамка кваліфікацій дозволяє здійснювати взаємне визнання іноземних та українських професійних кваліфікацій. Важливо звернути увагу на те, що мова йде саме про професійну кваліфікацію, яку вітчизняне законодавство визначає як визнану або присвоєну/підтверджену суб'єктом, уповноваженим на це законодавством, та засвідчену відповідним

документом стандартизовану сукупність здобутих особою компетентностей та / або результатів навчання, що дає змогу здійснювати трудові функції, визначені відповідним професійним стандартом [6].

Отже, окремі кваліфікації вчених не є освітніми у професії. Відсутність у Європі практики підготовки докторів наук законодавчо вказує на відсутність правового регулювання такої кваліфікації. Відповідно перенесення європейських стандартів кваліфікацій до українського законодавства не співпадає з українською практикою функціонування і розвитку окремих галузей, зокрема таких, як наука та підготовка наукових кадрів.

У Звіті про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і української Національної рамки кваліфікацій зазначається, що «Європейська рамка кваліфікацій (ЄРК) для навчання впродовж життя була розроблена як інструмент для порівняння та забезпечення прозорості різних національних систем і рамок кваліфікацій. Країни Євросоюзу розробили національні рамки кваліфікацій (НРК) для того, щоб звести в єдину структуру кваліфікації із різних підсистем, контекстів навчання і типів закладів. Щоб сприяти можливості порівняння різних НРК і кваліфікацій застосовується підхід на основі результатів навчання... ЄРК для навчання впродовж життя – це всеосяжна рамка кваліфікацій, яка об'єднує НРК 38 європейських країн (27 держав-членів, 4 країни Європейської асоціації вільної торгівлі, 7 країн, що готуються до вступу в ЄС). За допомогою цієї рамки країни можуть порівнювати рівні своїх НРК із рівнями ЄРК, а також процеси забезпечення якості та прозорості, на яких базуються їхні кваліфікації» [3, с. 16].

Тобто Європейська рамка кваліфікацій та запроваджена Національна рамка кваліфікацій не ставлять за мету закріпити й визначити усі види кваліфікацій, а спрямовані на узгодження рівнів освіти та професійних кваліфікацій, що, своєю чергою, спрощує доступ до ринку праці та вільному руху робочої сили, зокрема в межах Європейського Союзу. Водночас відповідно до Європейської та Національної рамок кваліфікацій 8-й рівень відповідає кваліфікації «доктор філософії, доктор мистецтва», тобто констатується

що здобутий найвищий рівень кваліфікації засвідчує здатність особи здійснювати наукові дослідження.

А чи може в рамках ЄС країна впроваджувати інші національні рамки кваліфікацій чи можливі стандарти щодо диференціації кваліфікацій, зокрема у сфері науки? Так, у Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) освіта і наука розділені та регламентуються положеннями Розділу XII «Освіта, професійне навчання, молодь та спор» та Розділу XIX «Дослідження, технічний розвиток і космос» [7].

Статті 165 та 166 ДФЄС охоплюють положення, відповідно до яких заохочується співпраця між державами-членами, приділяється увага якості освіти, доступу до освіти та професійної освіти, зокрема заохочується мобільність студентів та викладачів тощо. У обох статтях наголошується на повазі до відповідальності держави-члена за зміст навчання, організацію освітніх систем та організацію професійного навчання. ЄС фактично визнає право держави-члена закріплювати на національному рівні спеціальні або особливі освітні системи тощо. Стосовно науки, яка охоплюється положеннями про дослідження, технічний розвиток і космос, то зазначу, що частина перша статті 179 ДФЄС закріплює, що Союз має своєю ціллю зміцнення наукової та технічної бази шляхом формування Європейського дослідницького простору, в якому дослідники, наукові знання та технології вільно переміщуються, та його заохочення до перетворення на більш конкурентоспроможний, зокрема у сфері промисловості, водночас сприяючи всій дослідницькій діяльності, що вважається необхідною на підставі інших Розділів. Зміст статті 180 ДФЄС закріплює перелік дій ЄС з метою досягнення спільних цілей держав-членів, зокрема: (а) виконання досліджень, технічний розвиток та демонстраційні програми, що сприяють співпраці з/між підприємствами, дослідницькими центрами та університетами; (б) сприяння співпраці з третіми країнами та міжнародними організаціями у сфері досліджень, технічного розвитку та демонстрації на рівні Союзу; (с) поширення та оптимізація результатів діяльності Союзу у сфері досліджень, технічного розвитку та демонстрацій;

(d) заохочення навчання та мобільності дослідників в Союзі [7].

Вищенаведений огляд нормативних положень ДФЄС у сфері освіти і науки свідчить щонайменше про таке: 1) регулювання освіти і науки розділено і не розглядається як єдиний процес; 2) європейські освітні стандарти не позбавляють державу-члена права на визначення особливостей освітніх систем; 3) освіта і професійне навчання розглядаються у ЄС як «місток» до конкурентоспроможності у професії задля полегшення доступу до ринку праці; 4) європейський дослідницький простір орієнтований здебільшого на технічний розвиток та комерціалізацію наукових досліджень; 5) політики держав-членів у сфері науки і техніки не є самостійним предметом регулювання на рівні ДФЄС, а отже самостійно визначаються державами-членами. Загалом державна політика держав-членів у сфері науки має корелюватися із загальними принципами функціонування ЄС, людськими цінностями й нормами моралі тощо.

Повернемося до рівнів кваліфікації. Так, якщо виходити з того, що законодавчі акти у сфері освіти закріплюють освітні та професійні кваліфікації, то й законодавчий акт у сфері науки може закріплювати наукові кваліфікації. Відповідно до частини першої статті 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» «вчені мають право на здобуття відповідно до законодавства наукових ступенів доктора філософії і доктора наук та присвоєння вчених звань старшого дослідника, доцента і професора. Присудження наукових ступенів та присвоєння вчених звань є державним визнанням рівня кваліфікації вченого. Присудження наукового ступеня доктора філософії, присвоєння вчених звань здійснюється відповідно до Закону України «Про вищу освіту». Присудження наукового ступеня доктора наук здійснюється відповідно до цього Закону» [8]. Водночас частина друга цитованої статті закріплює, що «наявність відповідного наукового ступеня або вченого звання може бути кваліфікаційною вимогою для зайняття науковим працівником відповідної посади» [8].

Отже, якщо наукові ступені і вчені звання є рівнями кваліфікації вченого,

і вона не пов'язана із здобуттям освіти, то таку кваліфікацію можна назвати науковою кваліфікацією. Водночас наукова кваліфікація прямо пов'язана із реалізацією вченим його права на працю у сфері науки у трудових правовідносинах, і, відповідно, це робить наукову кваліфікацію складовою трудової правосуб'єктності вченого.

Звернемося до питання наукових ступенів та вчених звань у розумінні рівнів кваліфікації. Відповідно до частини першої статті 34 Закону України «Про освіту» «кваліфікації за обсягом класифікуються на повні та часткові, за змістом – на освітні та професійні» [9]. Частина перша статті 35 Закону України «Про освіту» передбачає, що «Національна рамка кваліфікацій призначена для впорядкування освітніх і професійних кваліфікацій. Кількість кваліфікаційних рівнів Національної рамки кваліфікацій відповідає кількості рівнів Європейської рамки кваліфікацій. Національна рамка кваліфікацій, а також зміни до неї затверджуються Кабінетом Міністрів України за поданням центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки» [9]. Закцентуємо увагу, що Національна рамка кваліфікацій впорядковує освітні і професійні кваліфікації. Відповідно наукові кваліфікації має визначати і закріплювати Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», як це сьогодні і здійснено, але одного згадування в профільному законі наукових ступенів та вчених звань недостатньо. За аналогією з освітніми і професійними кваліфікаціями наукові кваліфікації необхідно розподілити за рівнями із визначенням компетентностей тощо.

Для обґрунтування того, що визначення наукових кваліфікацій є доцільним, звернемося до низки понять, необхідних для визначення трудової правосуб'єктності особи. Національний класифікатор професій дає такі визначення: «кваліфікація – здатність виконувати завдання та обов'язки відповідної роботи» [10], робота своєю чергою визначається як «певні завдання та обов'язки, що виконані, виконуються чи повинні бути виконані однією особою» [10], а також у Класифікаторі професій міститься таке положення: «кваліфікація визначається рівнем освіти та спеціалізацією. Необхідний рівень освіти досягається завдяки

реалізації освітніх, освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки і має в цілому відповідати колу та складності професійних завдань та обов'язків. Спеціалізація пов'язана як з необхідною галуззю знань, використовуваними інструментами чи устаткуванням, так і з продукцією, яка виробляється, або надаваними послугами і відповідає певною мірою деталізованому колу професійних завдань та обов'язків» [10].

Отже, національне законодавство кваліфікацію пов'язує зі здатністю особи виконувати завдання певної складності та виконувати обов'язки, пов'язані із виконуваною працівником роботою. При цьому кваліфікація диференціюється залежно від рівня освіти та спеціалізації як певного ступеня занурення у конкретну галузь знань з деталізацією професійних завдань та обов'язків.

Станом на сьогодні Міжнародна стандартна класифікація професій визначає таке: 43. Кваліфікація визначається як здатність виконувати завдання та обов'язки певної роботи. Для цілей ISCO-08 для групування професій використовуються два виміри кваліфікації. Це рівень кваліфікації та спеціалізація кваліфікації. 44. Рівень кваліфікації визначається як функція складності та діапазону завдань і обов'язків, що виконуються в професії. Рівень кваліфікації вимірюється операційно, враховуючи один або декілька з наступних факторів: характер роботи, що виконується в професії, стосовно характерних завдань та обов'язків, визначених для кожного рівня кваліфікації ISCO-08; рівень формальної освіти, визначений згідно з Міжнародною стандартною класифікацією освіти (ISCED-97) (ЮНЕСКО, 1997), необхідний для компетентного виконання відповідних завдань та обов'язків; та обсяг неформального навчання на робочому місці та / або попереднього досвіду роботи в суміжній професії, необхідного для компетентного виконання цих завдань та обов'язків. 47. Спеціалізація кваліфікації розглядається з точки зору чотирьох понять: необхідна галузь знань; інструменти та обладнання, що використовуються; матеріали, на яких або з якими виконується робота; види товарів та послуг, що виробляються [11, с. 11].

Кваліфікація за українським та міжнародним стандартом є критерієм визначення здатності особи виконувати роботи певної складності, тобто характер складності завдань може вимагати наявності певного рівня кваліфікації, адже рівень кваліфікації може істотно впливати на здатність виконувати завдання у певному обсязі та / або у певній якості. Також акцентується увага, що рівень кваліфікації у першу чергу пов'язується із характером виконуваної роботи, а спеціалізація розкривається через 4 визначені критерії.

Як проміжний підсумок щодо наукової кваліфікації зазначимо:

1) доктор філософії, доктор мистецтв (кандидат наук) є найнижчим рівнем наукової кваліфікації, що врахований у Національній рамці кваліфікацій на 8-у рівні, що свідчить про здатність особи вирішувати конкретні завдання на науковому рівні. З цієї позиції усі наукові кваліфікації належать до 8 рівня Національної рамки кваліфікацій і це підтверджується класифікаційними угрупованнями у ДК 003:2010;

2) кваліфікація є критерієм визначення здатності особи виконувати коло завдання певної складності, і відповідно до частини другої статті 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» саме рівень кваліфікації вчених – «наукові кваліфікації» може покладатися в основу розподілу праці у сфері науки, яка за своїм характером є специфічним видом роботи, де виконання діапазону завдань може вимагати від особи кваліфікації вищої за рівні, визначені у Національній рамці кваліфікацій;

3) науковий ступінь доктора наук присвоюється з відповідної галузі науки та / або наукової спеціальності [5]. Цей критерій відповідає одному з чотирьох визначених для спеціалізації у міжнародних стандартах, вчені звання «старший дослідник», «доцент», «професор» присвоюються за спеціальністю або профілем (назвою) кафедри, що також є певним критерієм занурення (заглиблення) у галузь знань. А отже, українські та міжнародні стандарти не перешкоджають через спеціалізацію визначати рівні кваліфікацій вчених шляхом диференціації за науковим ступенем та / або вченим званням;

4) відповідно до частини другої статті 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», частини другої та шостої статті 35 та частини першої статті 45 Закону України «Про вищу освіту» «наукова кваліфікація» виступає кваліфікаційною вимогою для заняття конкретної наукової чи науково-педагогічної посади. Також відповідно до частини п'ятої статті 33 Закону України «Про вищу освіту» для утворення кафедри потрібно мати у її штаті, за основним місцем роботи, не менше трьох науково-педагогічних працівників, які мають науковий ступінь або вчене (почесне) звання, а отже за межами наукової чи науково-педагогічної діяльності «наукова кваліфікація» немає вирішального значення для заняття посади в інших сферах діяльності. Тут важливо наголосити, що 8-й рівень кваліфікації, підтверджений дипломом доктора філософії/доктора мистецтв чи кандидата наук, є найвищим рівнем кваліфікації у всіх сферах діяльності окрім: а) освіти і б) науки. Наукова кваліфікація потрібна виключно для зайняття певної (не усіх) посади наукових та науково-педагогічних працівників, а тому рівень наукової кваліфікації є складовою трудової правосуб'єктності, і за певних умов (юридичних фактів) особа може набути трудо-правовий статус або наукового, або науково-педагогічного працівника. Для здійснення будь-якої діяльності за межами освіти і науки, навіть для отримання привілейованого правового статусу вченого наукова кваліфікація не виступає критерієм добору. Це свідчить, що наявність таких наукових кваліфікацій, як доктор наук, старший дослідник, доцент, професор, має значення тільки при реалізації права на працю у сфері вищої освіти та / або науки. Такі наукові кваліфікації, як доктор наук, старший дослідник, доцент, професор породжують правові наслідки тільки у трудових правовідносинах, адже від рівня наукової кваліфікації залежить: 1) можливість обійняти посаду і 2) рівень заробітної плати;

5) спеціалізація як правовий засіб диференціації наукових кваліфікацій розкриває правовий потенціал прозорого й обґрунтованого унормування рівнів наукової кваліфікації. У першу чергу важливо звернути увагу, що отримання наукового ступеня

доктора наук здійснюється за певною науковою спеціальністю. Наприклад, доктор юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 «Трудове право; право соціального забезпечення». Наукові спеціальності докторів наук як спеціалізація свідчать про заглиблення у галузь знань та спеціальність. Спеціалізація, що здійснюється через здобуття наукового ступеня доктора наук за певною науковою спеціальністю, підтверджує наукову спеціальність та рівень кваліфікації вченого у розумінні опанування вченим науковою методологією на найвищому рівні й формування у особи наукового мислення у межах її професії (лікар, юрист, економіст, інженер-електрик, археолог тощо) та у межах конкретної наукової спеціальності. Тобто заглиблення у професійну і наукову спеціальність відбувається на рівні науки, а здатність до наукового дослідження диференціюється за науковими кваліфікаціями. Водночас з питань наукової кваліфікації та її визначення через спеціалізацію дещо інакше виглядають кваліфікації «доцент», «старший дослідник» та «професор», проте ця проблема не виключає необхідності впровадження наукових кваліфікацій з диференціацією їх рівнів;

б) спеціалізація у розумінні міжнародних критеріїв її визначення, окрім галузі знань та володіння певним інструментарієм і обладнанням, також охоплює «матеріали, на яких або з якими виконується робота; види товарів та послуг, що виробляються» [11, с. 11]. І якщо матеріали, які застосовуються при виконанні роботи можуть не мати вирішального значення для науки, то види товарів та послуг, як кінцевий результат наукової та / або науково-технічної діяльності, мають свою специфіку. Зокрема визначення термінів, закріплених у статті 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», наочно демонструють специфіку кінцевих результатів праці вчених, наприклад, «наукова (науково-технічна) продукція – науковий та (або) науково-технічний (прикладний) результат, призначений для реалізації; науковий результат – нове наукове знання, одержане в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації. Науковий результат

може бути у формі звіту, опублікованої наукової статті, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття, проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів, підготовка яких потребує проведення відповідних наукових досліджень або містить наукову складову, тощо» [8]. Специфічними є також наукові результати, які іменуються у вище названій статті, як науково-технічний (прикладний) результат, науково-технічні (експериментальні) розробки, науково-технічний (прикладний) результат. Отже, спеціалізація може бути названа інструментом диференціації рівнів кваліфікації вчених, що характеризує ступінь заглиблення у галузь знань, спеціальність, професію, які своєю чергою вказують на здатність вченого створювати нові знання та / або удосконалювати існуючі задля розвитку науки і техніки. Саме наукові результати як новий продукт стають базисом для практичного вдосконалення й розвитку науково-технічного, економічного, соціального, культурного прогресу в суспільстві.

Висновки.

1. Наукова кваліфікація виступає складовою трудової правосуб'єктності вченого, що засвідчує його здатність до виконання роботи певної складності, якості та обсягу. Документальне підтвердження рівня наукової кваліфікації вченого необхідне для вирішення роботодавцем питання про спроможність вченого здійснювати прикладні та фундаментальні дослідження із досягненням конкретного наукового результату, адже саме кінцевий результат праці вченого – науковий (науково-технічний) результат відрізняє його від результатів діяльності за межами науки.

2. Для отримання наукових результатів належної якості вчений повинен мати наукову кваліфікацію, що характеризується високим ступенем заглиблення у галузь знань та професію і вимагає від вченого володіння не лише практичними професійними компетентностями, а й володіння спеціальним науковим інструментарієм, який робить можливим отримання кінцевих результатів діяльності у вигляді наукової, науково-технічної продукції

(результатів). Кінцевий результат наукової та / або науково-технічної діяльності є новим (раніше не існуючим) продуктом, створеним людиною. Результати наукової та / або науково-технічної діяльності мають інтелектуальну, творчу природу на відміну від інших результатів діяльності людини, які здебільшого мають матеріальний вираз виконання вже відомих суспільстві дій, процесів, технічних рішень тощо. Наукові результати завжди мають новизну, як-то: вперше, удосконалено, дістало подальшого розвитку, і головним чином спрямовані на науковий та науково-технічний розвиток, а не на задоволення потреб конкретної фізичної чи юридичної особи. Наукові результати оцінюються їх значущістю для розвитку тієї чи іншої галузі знань та здатністю вирішувати конкретні практичні проблеми в процесі соціально-економічного розвитку суспільства, а роботи і послуги створені в процесі звичайних видів діяльності, як правило, оцінюються за вартістю, витратами матеріалів, часом на їх виготовлення, якістю тощо.

3. Євроінтеграційні процеси в Україні вимагають реформування не лише законодавства, а різних сфер життєдіяльності. Водночас Договір про функціонування Європейського Союзу та Європейська рамка кваліфікацій не забороняють Україні зберігати національні традиції організації наукової та науково-технічної діяльності, що, своєю чергою, свідчить про доцільність законодавчого збереження диференціації наукових кваліфікацій. Статтю 28 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» необхідно доповнити визначенням поняття «наукова кваліфікація» і на рівні закону або підзаконного акта запровадити Національну рамку наукових кваліфікацій, яка має визначати рівень кваліфікації вчених як елемент спеціальної трудової правосуб'єктності, що засвідчує здатність вченого виконувати роботу певної складності, якості та обсягу та дає йому право обіймати певні наукові, науково-педагогічні посади, посади наукових консультантів та / або членів науково-консультативних рад тощо. Конкретна диференціація наукових кваліфікацій з їх поділом на рівні потребують подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/984_011
2. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. *Офіційний вісник України*. 2011. № 101. Ст. 3700.
3. Звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій і української Національної рамки кваліфікацій. Люксембург : Офіс публікацій Європейського Союзу, 2023. 107 с. DOI: 10.2767/685977
4. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.
5. Про затвердження Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261. *Офіційний вісник України*. 2016. № 29. Ст. 1164.
6. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. № 50. Ст. 375.
7. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. *Official Journal of the European Union*. 26.10.2012. P. 326/47–326/390.
8. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 р. № 848-VIII. *Офіційний вісник України*. 2016. № 2. Ст. 40.
9. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. Ст. 380.
10. Класифікатор професій ДК 003:2010. Наказ Держспоживстандарту України від 28 липня 2010 р. № 327. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10#Text>
11. International Standard Classification of Occupations. ISCO-08. Volume 1. Structure, group definitions and correspondence tables. International Labour Organization. Geneva. ILO, 2012. 420 p.